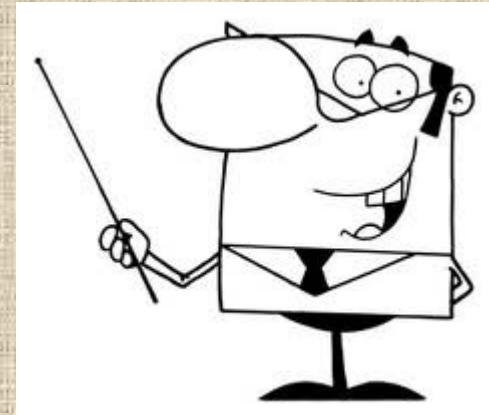

Histologie - cvičení

Laboratorní zpracování tkání a orgánů
pro světelnou a elektronovou mikroskopii

HISTOLOGIE

- Nauka o stavbě normálních, tj. zdravých buněk, tkání a orgánů na mikroskopické a submikroskopické úrovni
  - **obecná histologie** + cytologie
  - **speciální histologie** = mikroskopická anatomie (stavba orgánů jednotlivých systémů)
- význam histol. Vyšetření v klinické praxi: onkologie, chirurgie, hematologie, patologie a soudní lékařství

Zpracování tkání a orgánů pro účely histologického vyšetření ve světelném mikroskopu (příprava trvalého histologického preparátu)

- **ODBĚR** vzorků
- **FIXACE** tkání
- **PRANÍ**
- **ZALÉVÁNÍ** (parafinové bločky)
- **KRÁJENÍ**
- **NAPÍNÁNÍ A LEPENÍ** řezů
- **BARVENÍ** řezů
- **MONTOVÁNÍ** ⇨ trvalé preparáty

ODBĚR MATERIÁLU

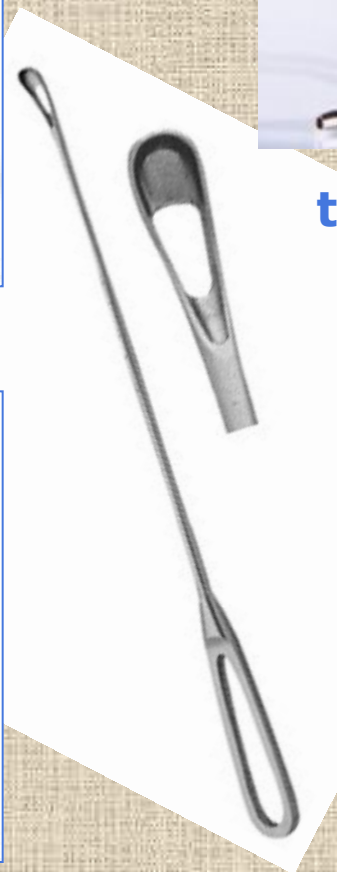
- velikost odebraného vzorku tkáně **5 – 10 mm³**, fixace následuje bezprostředně!
- **biopsie** z živého organismu (v průběhu chirurgických zákroků; neinvazivní odběr – stěr z povrchu sliznice)
  - excise (vyříznutí)
  - punkce dutou jehlou (jaterní nebo ledvinný parenchym, kostní dřeň)
  - kyretáž (např. endometrium)
- **nekropsie** z mrtvého organismu (pitva); laboratorní zvíře

Pomůcky k odběru:

trokar – dutá jehla s mandrenem

kyreta

FIXACE

Cílem fixace je zachování struktury buněk a tkání ve stavu, který je co nejpodobnější tomu, v němž se vyskytují zaživa - „šetrné“ usmrcení buňky s minimem artefaktů

Fixace předchází vysoušení, svraštění a autolýze tkáně. Zastaví metabolické děje jejich zpomalením (v případě zmrazení) či inaktivací enzymů a dalších proteinů (denaturace = změna konformace)

Požadavky na fixační činidlo

- zachovat strukturu
- rychle prostoupit tkáň
- neovlivňovat výsledek barvení

FIXACE

fyzikální

- vysokou teplotou (var, žíhání nad plamenem)
- nízkou teplotou (lyofilizace, mrazová substituce
  - kryoprezervační látky)

chemická - roztoky organických a anorganických látek

- imerze – ponoření do fixativa
- perfuze – promývání (intravenózní aplikace fixativa)

Chemická fixativa

- Organická**
- Aldehydy – formaldehyd (*SM*)
glutaraldehyd (*EM*)
  - Alkoholy – etanol 96 – 100 % (absolutní etanol)
– methanol, aceton
  - Organické kyseliny – led. octová, pikrová, trichloroctová

- Anorganická**
- Anorganické kys. – chromová,
  - Soli těžkých kovů – HgCl_2 , oxid osmičelý (OsO_4)

Směsi: FLEMMING (OsO_4), ZENKER, HELLY, SUSANNA (HgCl_2),
BOUIN (kys. pikrová), CARNOY (alkohol)

Postup fixace – vzorek přelit 20 – 50 násobným množstvím fixačního činidla
(1 cm^3 : 20 – 50 ml), 12 – 24 hodin při pokojové teplotě

PRANÍ a ZALÉVÁNÍ

- odstranění fixačního činidla ze vzorku; výběr vypíracího roztoku závisí na fixaci: **voda** nebo **alkohol** (70-80%)
- **Prosycení, zalévání** – příprava vzorků pro krájení (tvrzení)
Zalévací média – prosycují (prostupují) vzorek a tvrdnou
  - ve vodě rozpustná: želatina, celodal (polymer močoviny a formolu)
  - ve vodě nerozpustná: parafin, paraplast(vzorky se musí odvodnit – vzestupná alkoholová řada)

Zalévání do parafinu

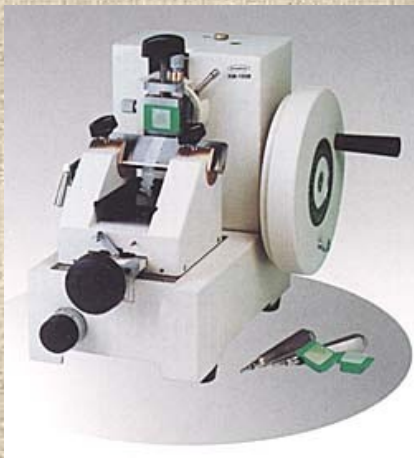
- **Odvodnění** – odvodnění fixovaných vzorků v zestupnou řadou etanolu (50%, 70%, 90%, 96% každá lázeň 2 – 6 hodin)
- **Projasnění** – vytěsnění alkoholu médiem, které se mísí s parafinem – benzen nebo xylol
- **Prosycení** – rozpuštěným parafínem (bod tání 56°C)
- **Zalítí** – plastové, papírové nebo kovové komůrky
  - komůrky jsou rychle ochlazeny ponořením do studené vody

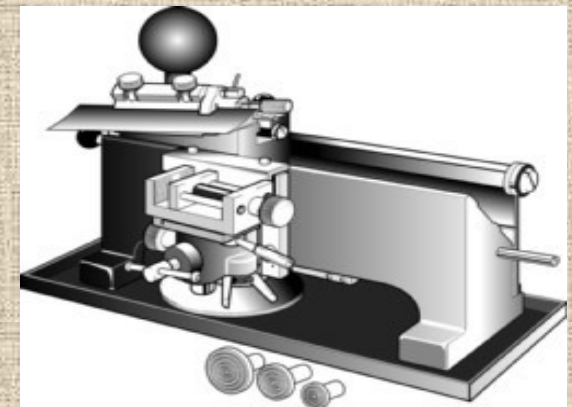
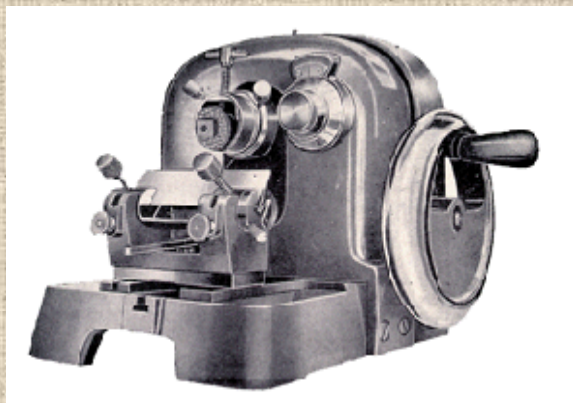
KRÁJENÍ

- Mikrotomy – světelný mikroskop - tloušťka řezů 1 – 10 μm
- Ultramikrotomy – elektronová mikroskopie – 100 nm

Rotační mikrotom – nůž je fixní, držák s bločkem se pohybuje vertikálně

Sáňkový mikrotom – blok je upevněný v držáku, nůž se pohybuje horizontálně

ZAMRAŽENÍ

- Alternativa k zalévání – nativní i fixovaný vzorek
- Kryostat – zmrazení na -20 a méně $^{\circ}\text{C}$
- Kryotom – mrazicí rotační mikrotom ($0-60$ $^{\circ}\text{C}$)

NAPÍNÁNÍ ŘEZŮ

- Napínání:
na hladině teplé vody (45°C)
se řezy narovnají a vypnou
- Lepení:
z vody jsou řezy přeneseny
na podložní skla s adhezivním
filmem (želatina nebo směs
glycerin-bílek) a uloženy do
termostatu (37° C).

Před barvením se z řezu na skle musí odstranit zalévací medium, které by bránilo průniku barviv.

Např. parafin – deparafinace rozpustidlem parafinu, obvykle xylénem.

BARVENÍ

Pro zviditelnění struktur v řezu – buňka a její součásti
vykazují různou afinitu k barvivům:

chromofilní (chromatofilní) x **chromofobní**

Nejčastěji barvení na základě pH struktury

- **zásaditá** (bazická) barviva („jaderná“) – reagují s kyselými strukturami buňky a tkání (NK v jádře aj.)

bazofilie – bazofilní struktury

- **kyselá** barviva („cytoplazmatická“) – reakce se zásaditými strukturami

acidofilie – acidofilní struktury v buňce

polychromatofilní (heterofilní) – afinita k oběma druhům barviv

- **ORTOCHROMAZIE**- buněčné struktury se barví stejnou barvou, jakou má barvivo (HE)
- **METACHROMAZIE**- buněčné struktury se barví jinou barvou, jakou má barvivo

Př. **toluidinovou modří** se v žírných buňkách barví jádra **modře** (ortochromaticky) a granula **červenofialově** (metachromaticky)

TYPY BARVENÍ

- rutinní, přehledná – HE, AZAN - demonstrují všechny základní složky
- speciální – vizualizace vybraných struktur, cytologické
  - Massonovy trichromy: žlutý - HEŠ, modrý - AZAN, zelený trichrom (kolag.vlákná)
  - orcein, aldehydový fuchsin (elast.vlákná) aj.
  - Imunohisto- a imunocytochemické metody
- impregnační – AgNO₃ (nervová nebo retikulární vlákna)

HEMATOXYLIN – EOSIN (HE)

Hematoxylin – zásaditý
Eosin – kyselý

Postup:

- Odstranění parafinu xylenem
- Rehydratace sestupnou řadou alkoholů (100% →96% →80%)
- Barvení hematoxylinem ⇒ **jádra - modro-fialová**
- Diferenciace kys. alkoholem a vodou (odstranění přebytku barviva)
- Barvení eosinem ⇒ **růžová - cytoplazma, vazivo, svaly**
- Praní ve vodě (odstranění přebytku barviva)
- Dehydratace „vzestupnou“ řadou alkoholů (80% →96%)
- Projasnění v xylenu

HEMATOXYLIN – EOSIN (HE)

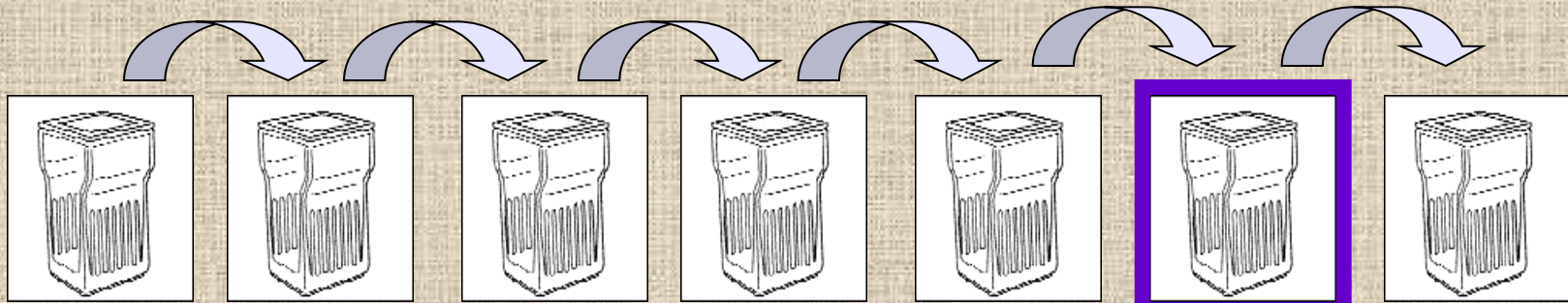
deparafinace

zavodnění

praní

barvení

diferenciace

xylén I

xylén II

100%
etanol

96%
etanol

H₂O

hematoxylin

kyselý
etanol

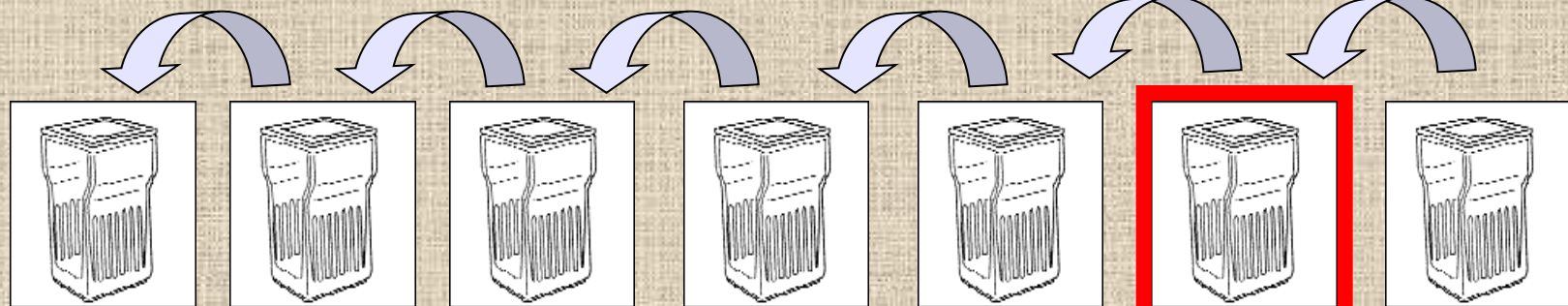
projasnění

odvodnění

praní

barvení

praní

xylén IV

xylén III

100%
etanol

96%
etanol

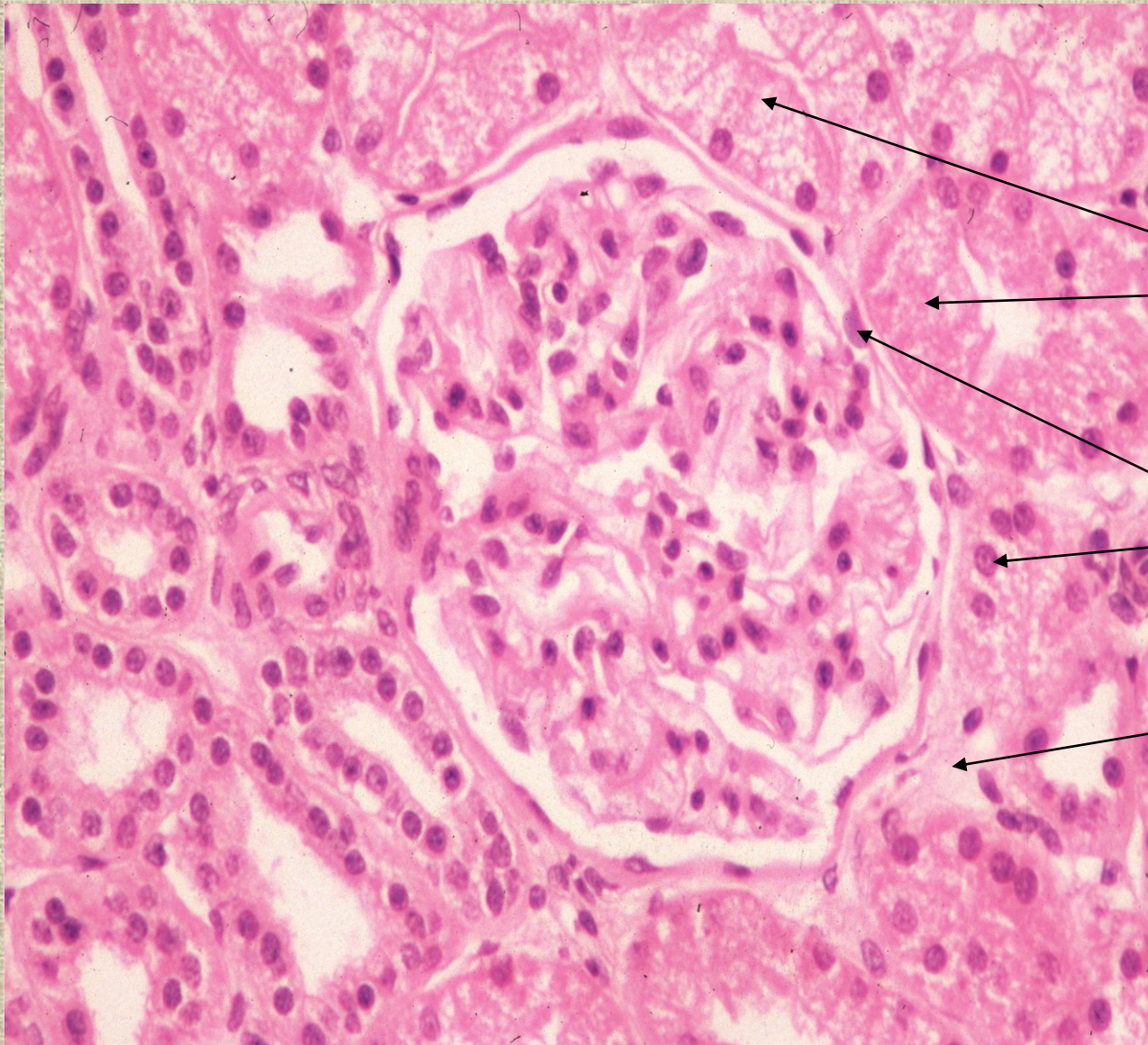
H₂O

eosin

H₂O

Hematoxylin a eosin (HE)

cytoplazma

jádra

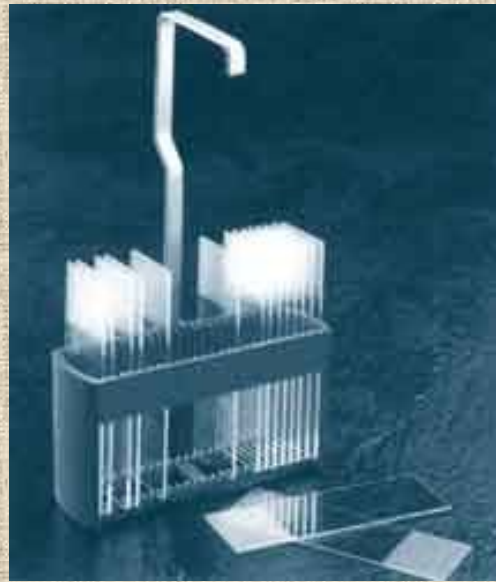
kolagenní vazivo

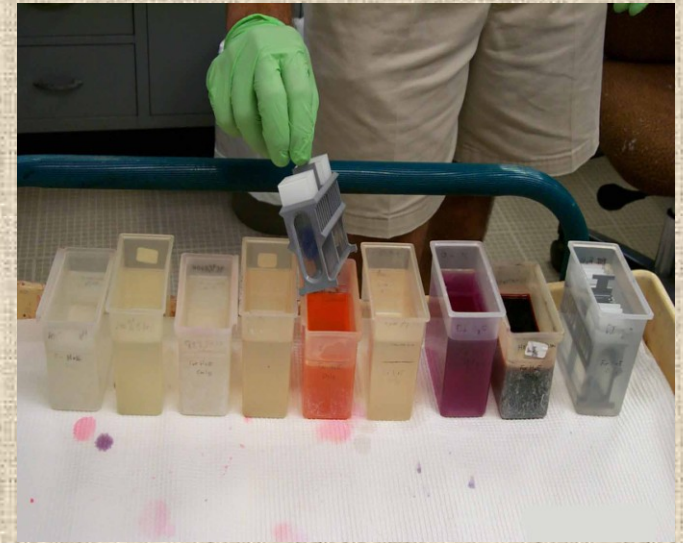
Pomůcky pro barvení

kyveta

nosič skel (košíček)

Autotechnikon, barvicí automat (automat pro barvení)

řada boxů (kyvet) s barvicími
medii

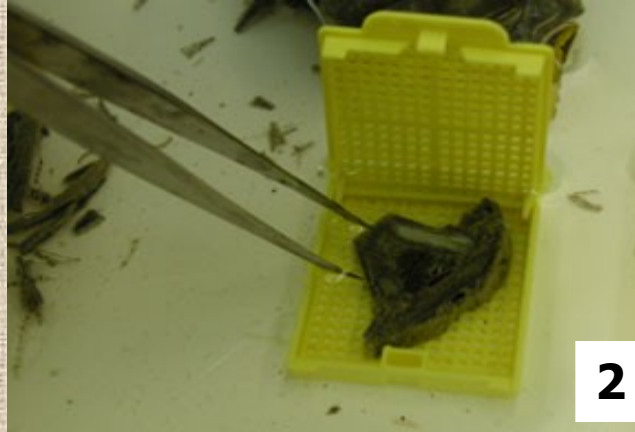
- **Leica ST 4040** Lineární barvicí automat - velkokapacitní barvení vzorků jedním programem (např. H&E až 1000 skel). Modulární systém. Během barvicího procesu je uživatel chráněn aktivním odsáváním skrz uhlíkový filtr (lze napojit na centrální odtah v laboratoři).

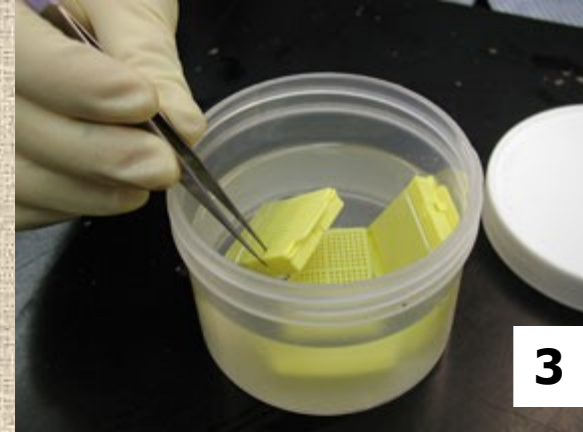

1

2

3

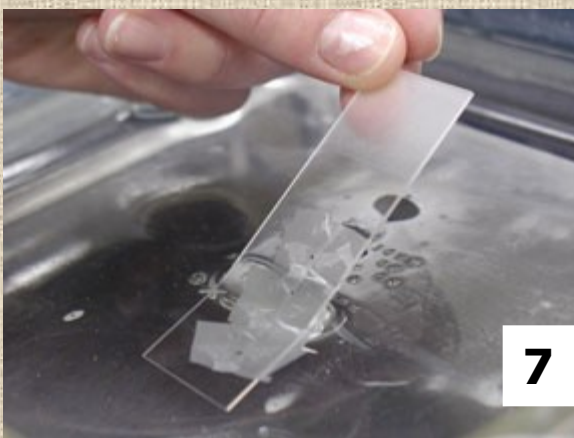
4

5

6

7

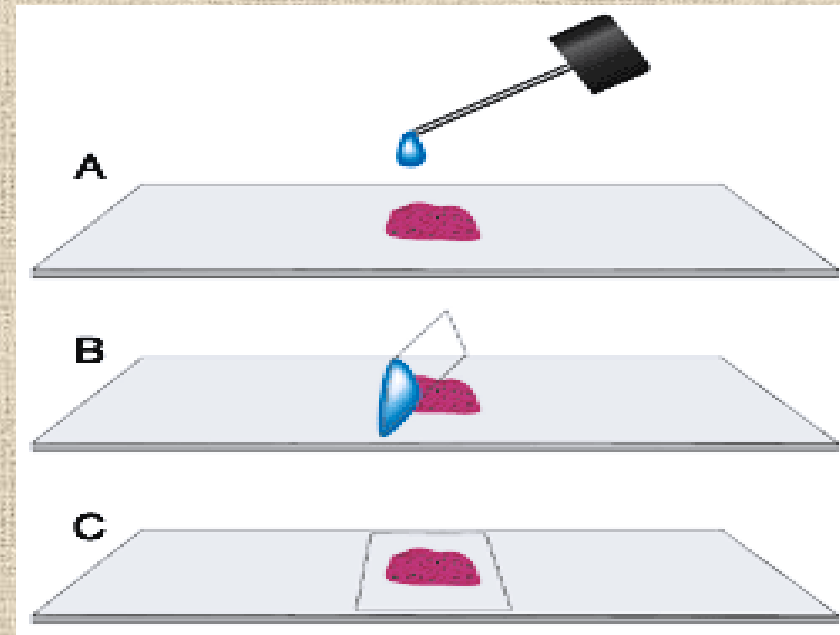
8

- 1 – odběr**
- 2, 3 – fixace**
- 4 – zalévání**
- 5 – krájení**
- 6,7 – napínání řezů**
- 8 – barvení**

MONTOVÁNÍ

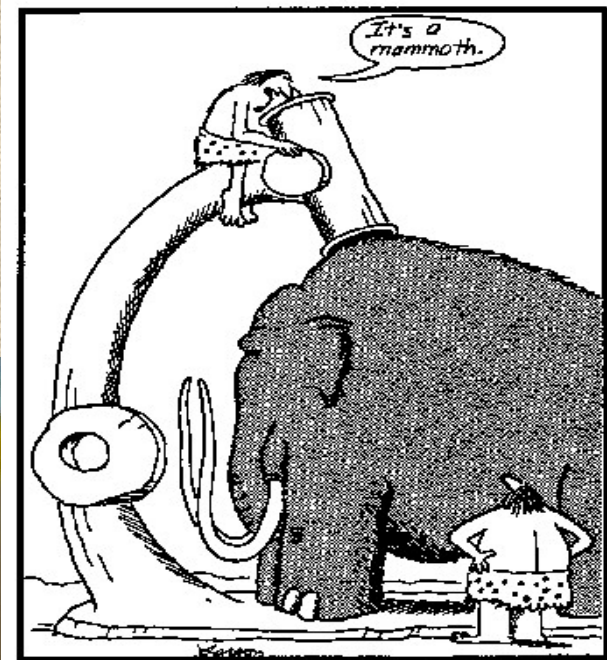
- uzavření preparátu – kapkou montovacího media a krycím sklíčkem ⇒ trvalý preparát

Montovací media:

- rozpustná v xylenu – kanadský balzám
- rozpustná ve vodě – glycerin-želatina, arabská guma

Trvalé histologické preparáty ke studiu v SM

Early microscope

Výsledky barvení:

- **HE** = *Hematoxylin* – *Eosin*

jádra – modro-fialová

cytoplazma a kolagenní vlákna – růžová

svalová tkáň – červená

- **HEŠ** = *Hematoxylin* – *Eosin* – *Šafrán*

kolagenní vlákna – žlutá

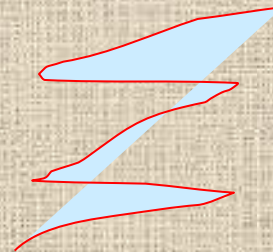
- **AZAN** = *AZokarmín* – *Anilinová modř* – *oranž G*

jádra – červená

erytrocyty – oranžové

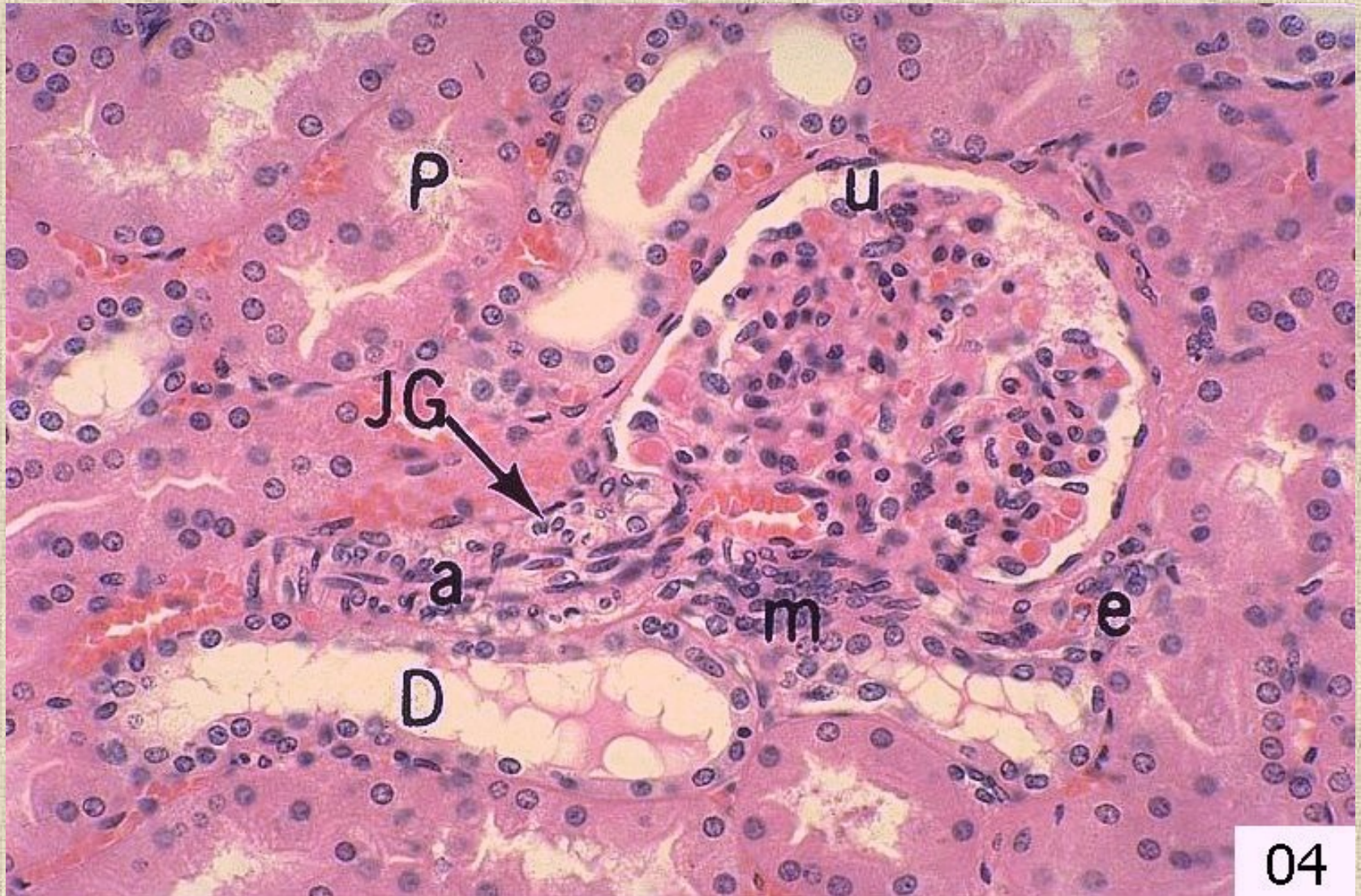
svalová tkáň – červená

kolagenní vlákna – modrá

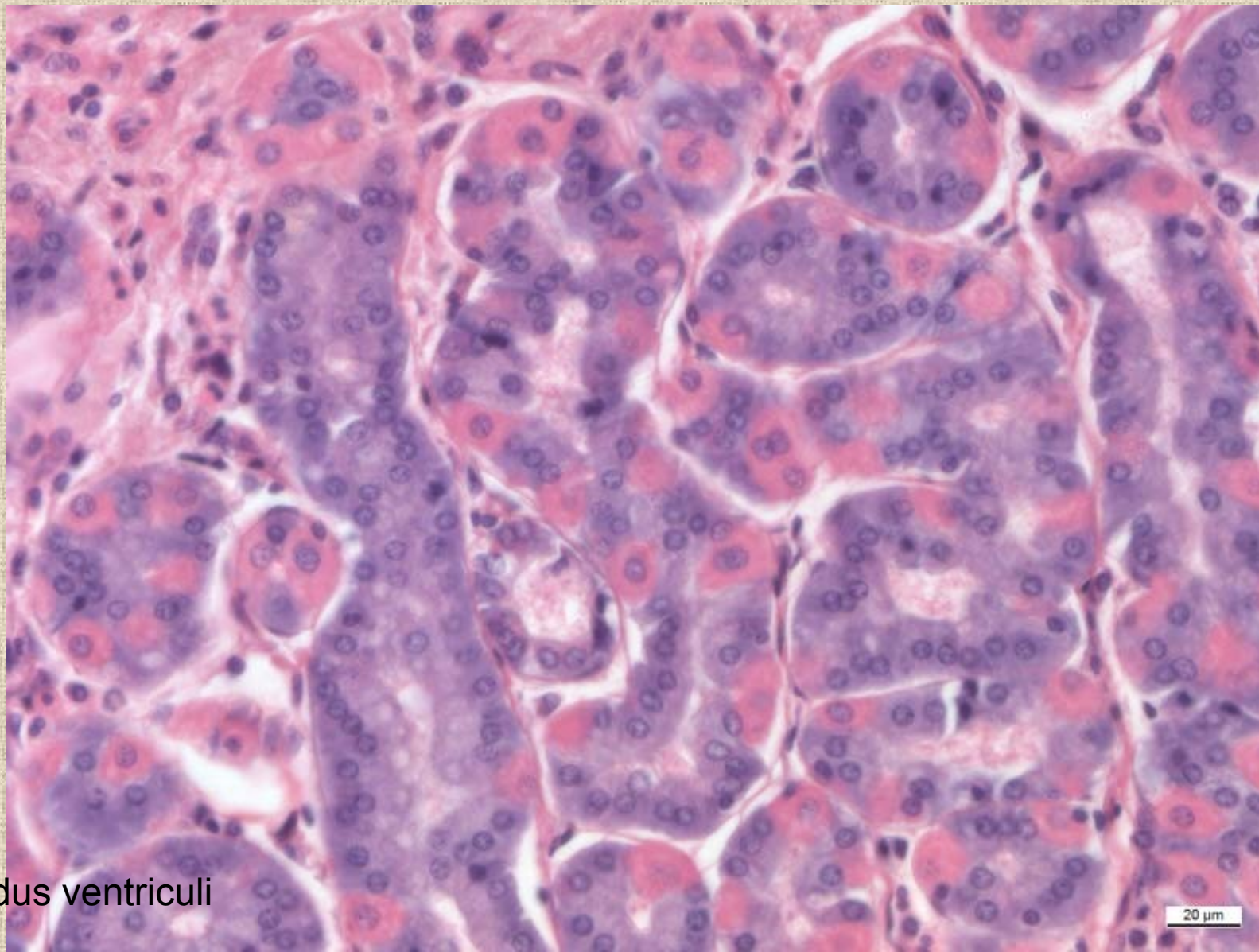

Hematoxylin a eosin (HE)

basofilní x acidofilní cytoplazma

fundus ventriculi

20 μ m

Hematoxylin, eosin a šafrán (HEŠ)

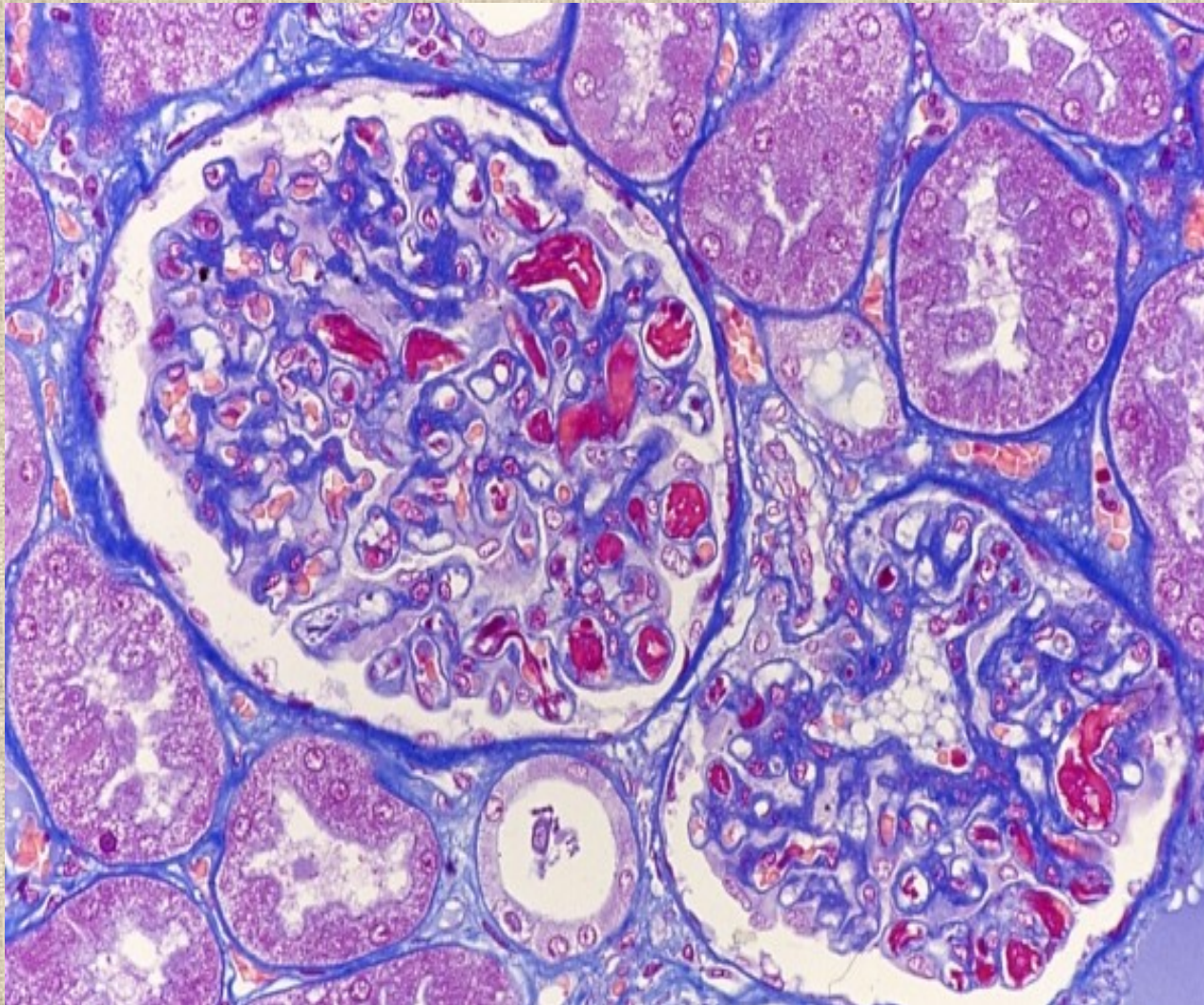

chrupavka

kolagenní vlákna žlutá

Azokarmín a anilin. modř (AZAN)

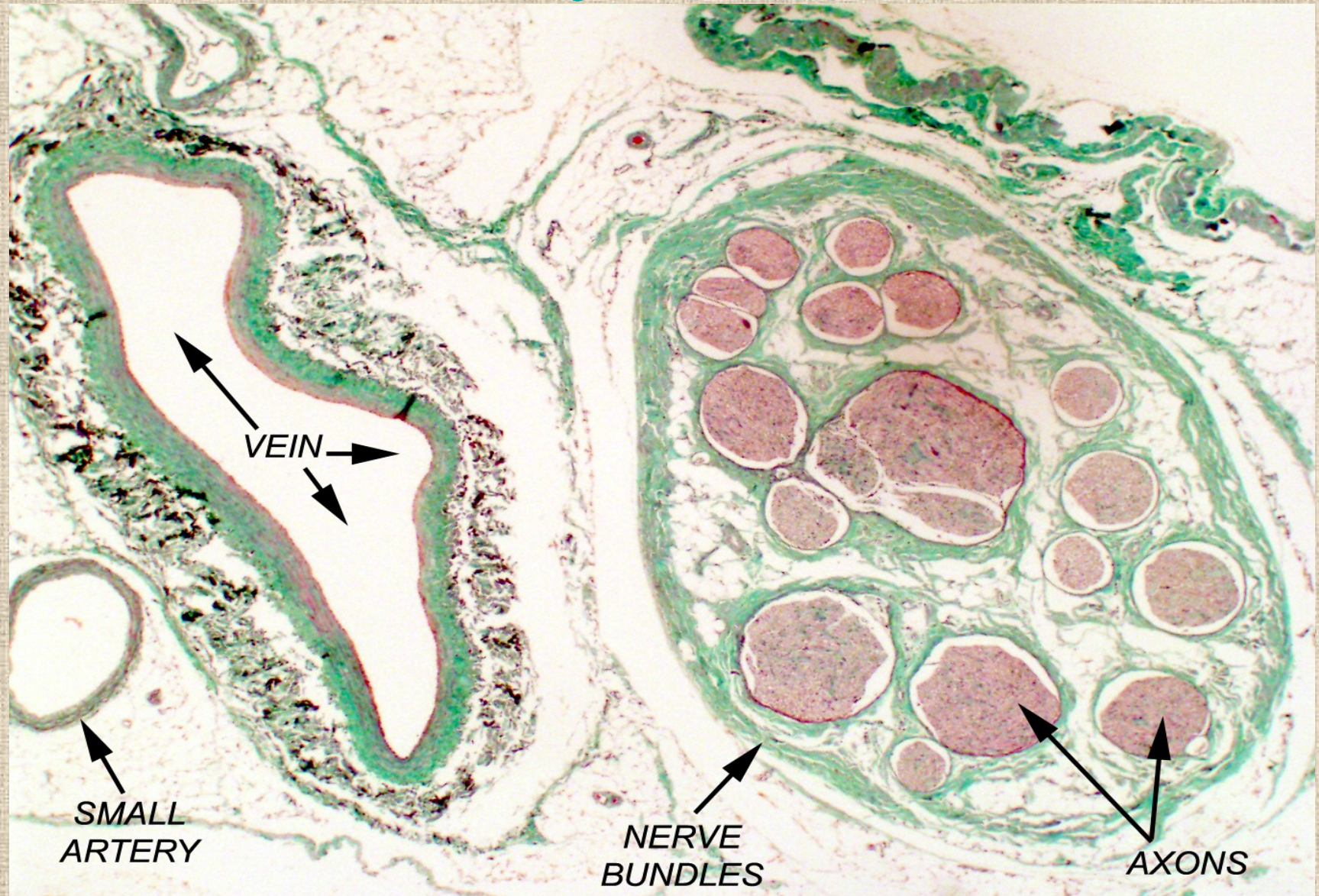

ledvina

kolagenní vlákna modrá

Zelený trichrom

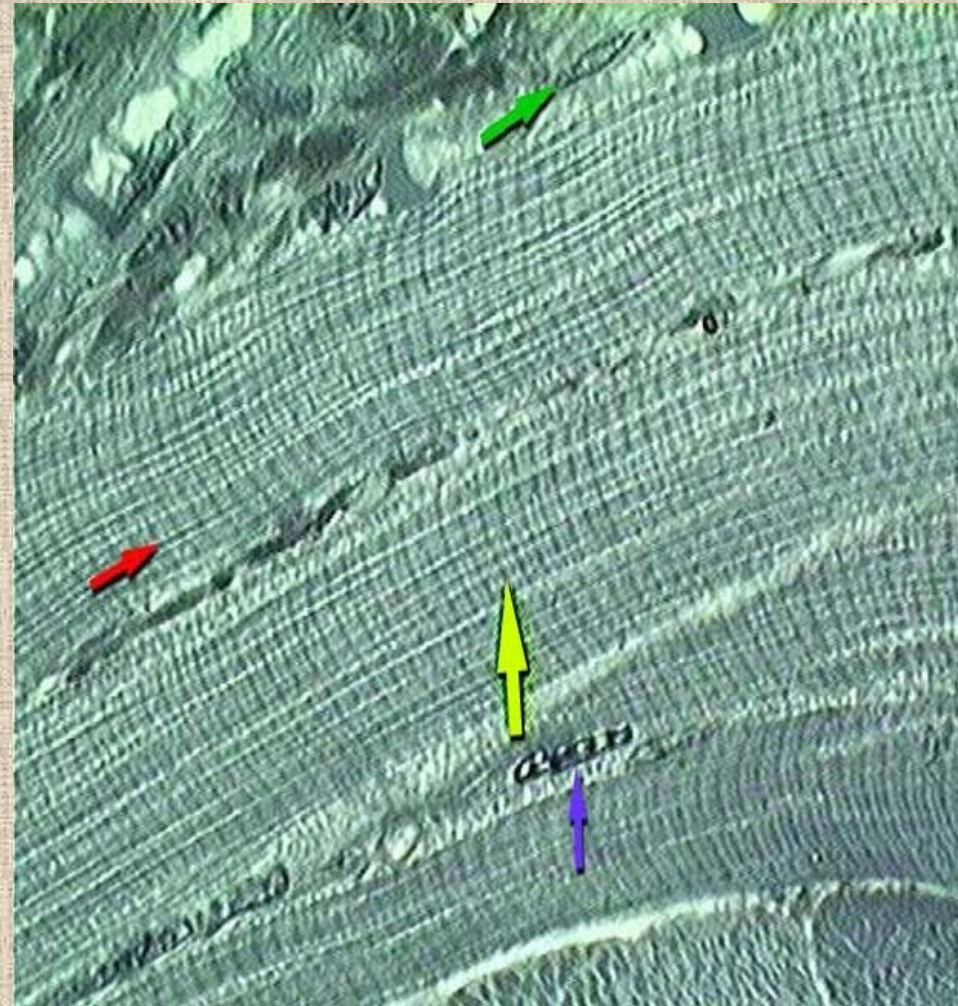
kolagenní vlákna zelená

Cytologická barvení – podle Heidenhaina

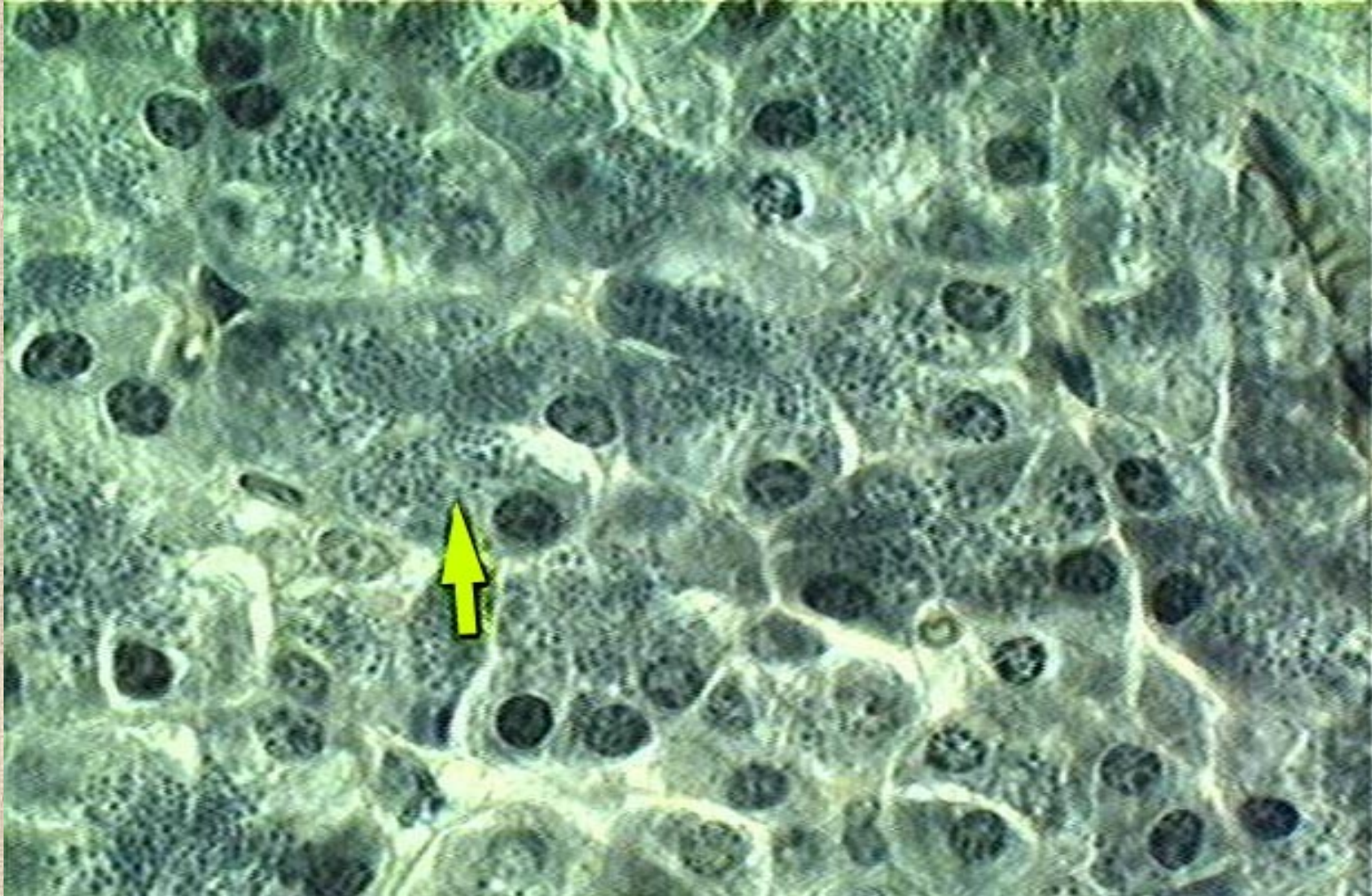
kosterní svalová tkáň

železitý hematoxylin

Cytologická barvení – podle Heidenhaina

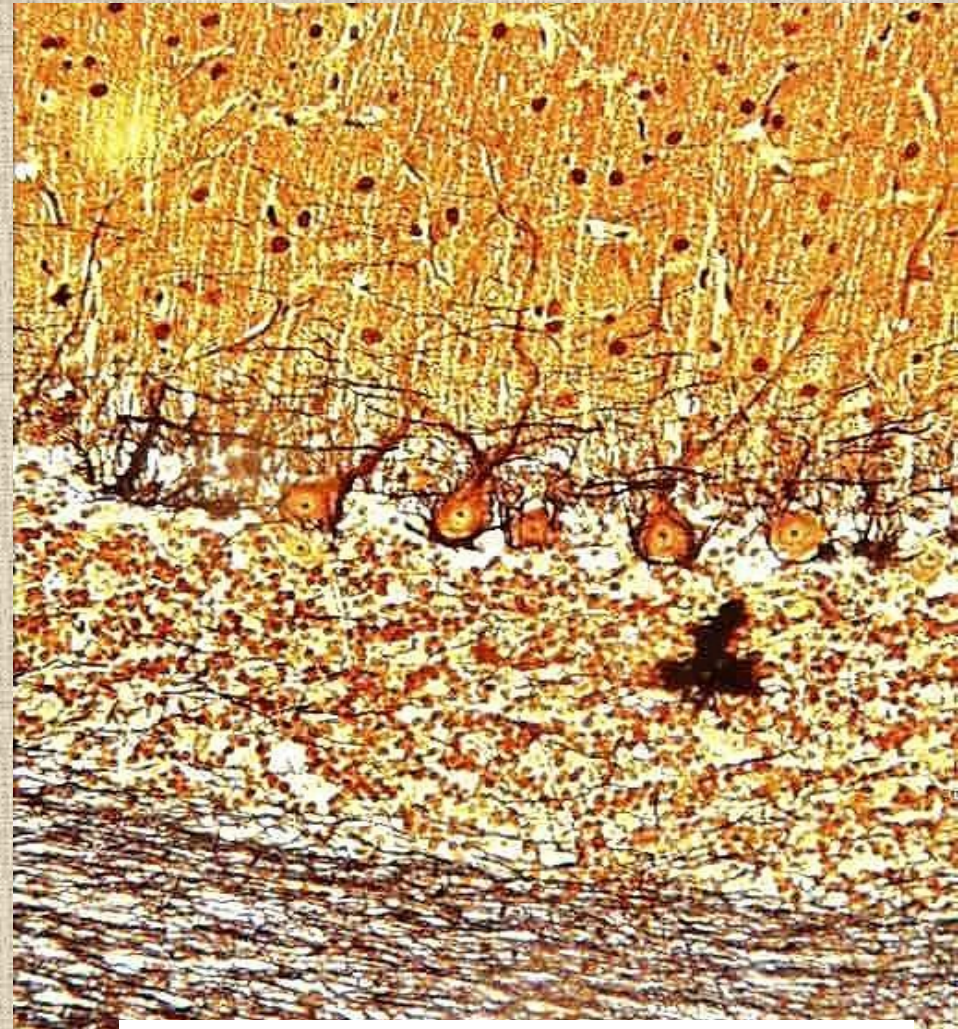
mitochondrie v hepatocytech

Impregnace „stříbrem“

slezina – retikulární vlákna

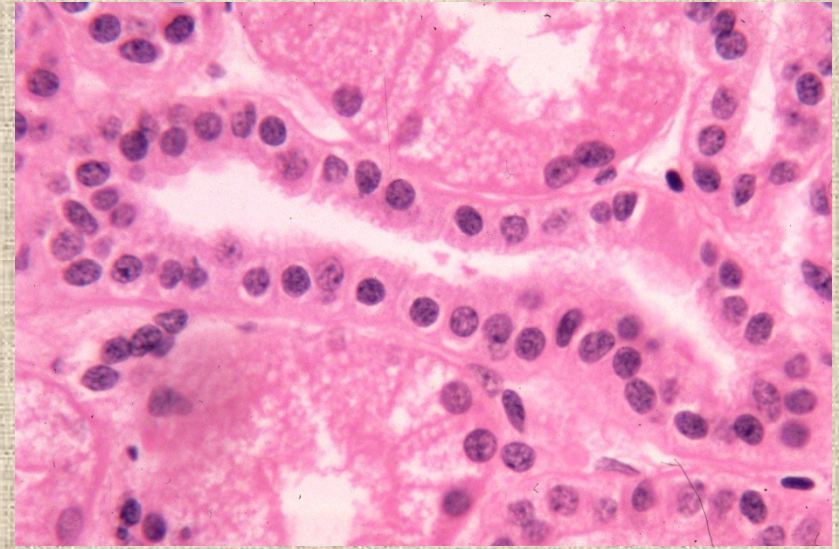
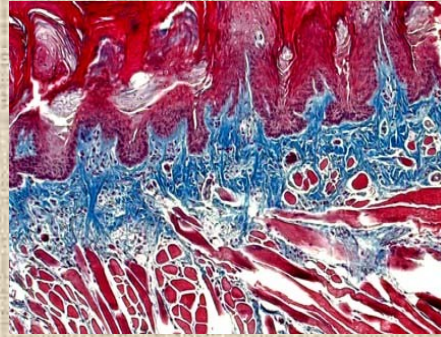
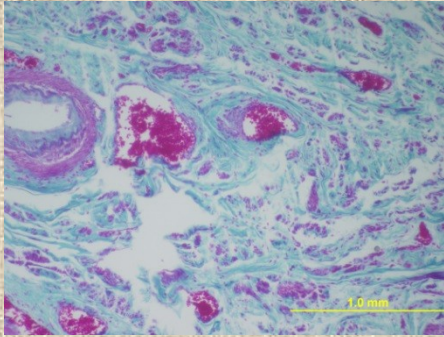
cerebellum – nervová vlákna

Barvicí metody:

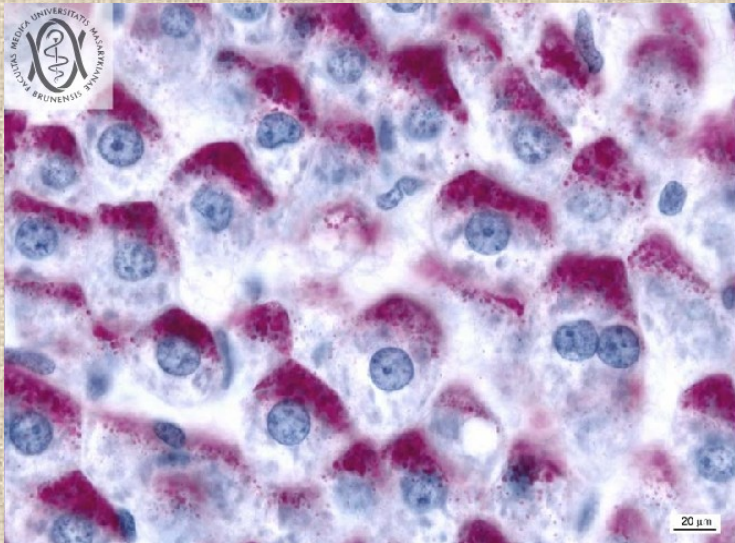
přehledné – AZAN, HE

demonstrují všechny složky tkání

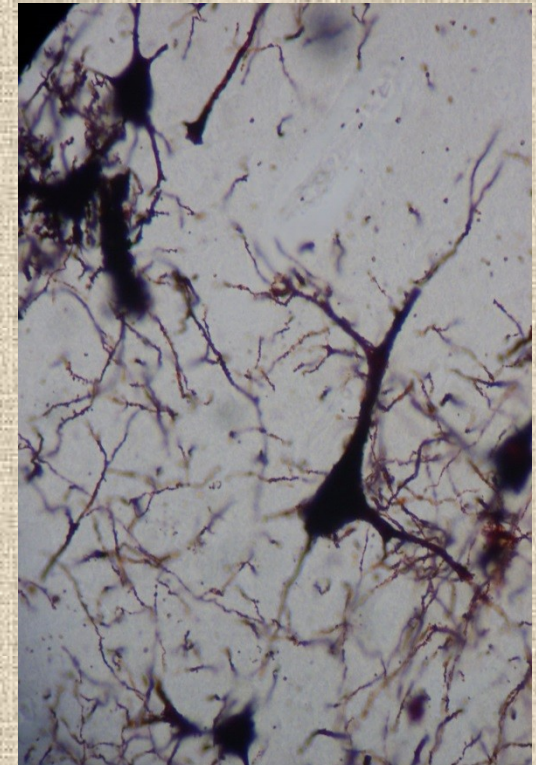
speciální

zdůrazňují určité buněčné nebo tkáňové složky

impregnační

soli Ag, Au
nebo Os

Zpracování tvrdých tkání (zub, kost)

- dekalifikace (odvápnění) – převedení nerozpustných vápenatých solí do roztoku pomocí kys. mravenčí nebo chelatonu (EDTA), časově náročné – dny až týdny
- výbrusy – tenké ploténky (50 – 70 μm) zhotovené postupným zbrušováním materiálu (brusky, matné sklo, pasty, prášky) – nelze barvit

Výbrus zubu

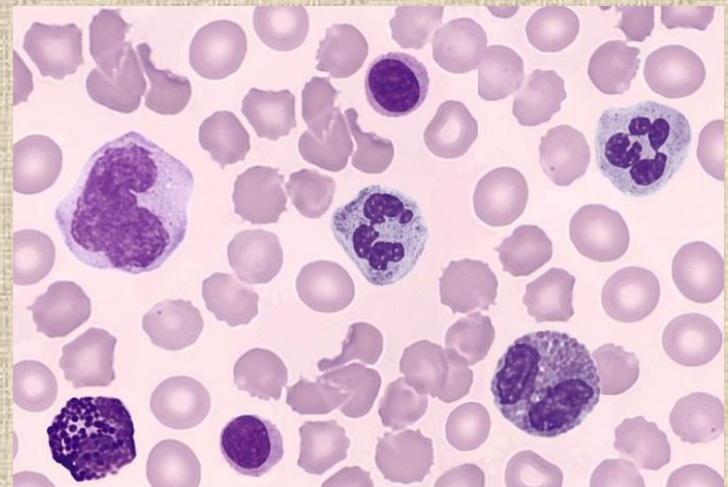
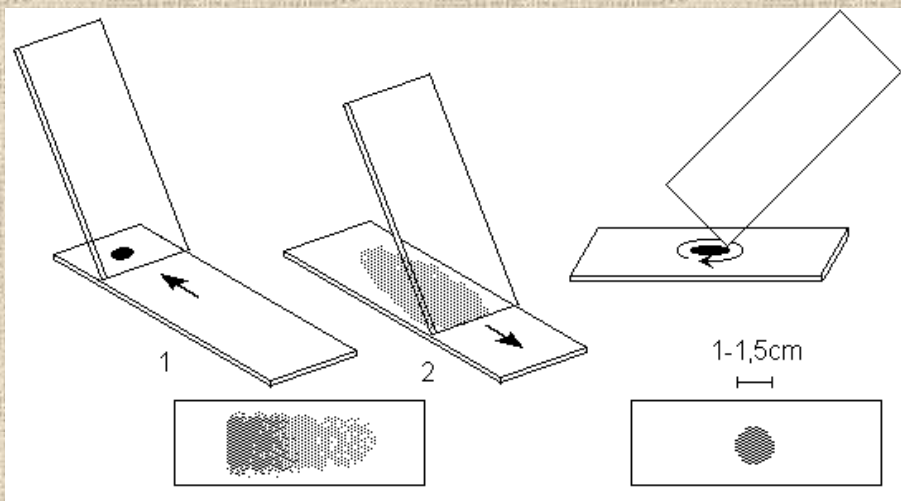

Zpracování krve – krevní nátěr

Kapka krve rozetřená do tenké vrstvy na podložním skle

-dvě směsi barviv - podle **May-Grünwalda** (eozinát azuru II. rozpuštěný v metanolu) a **Giemsy-Romanowskeho** (eozinát metylenové modři a eozinát metylenazuru rozpuštěný ve směsi stejných dílů metanolu a glycerolu).

- Imerze - nahrazení vzduchové mezery mezi čelní čočkou objektivu mikroskopu a preparátem vrstvou imerzní tekutiny – index lomu >1 = $\uparrow$ NA

Histochemické metody

- lokalizace chemických látek v buňce
  - průkaz proteinů (detekce $-NH_2$ nebo $-COOH$ konce)
  - DNA, RNA (reakce pentóz) – Feulgenova metoda (DNA ~)
  - metylová zeleň a pyronin (DNA ~ i RNA ~)
  - sacharidů – PAS reakce (oxidace $-OH$ na aldehyd) ~
  - lipidů – např. lysochromy (barviva rozpustná v tucích)
  - pigmentů – přímo
  - anorg. látek (Fe, Ca, Zn) – postupy analytické chemie

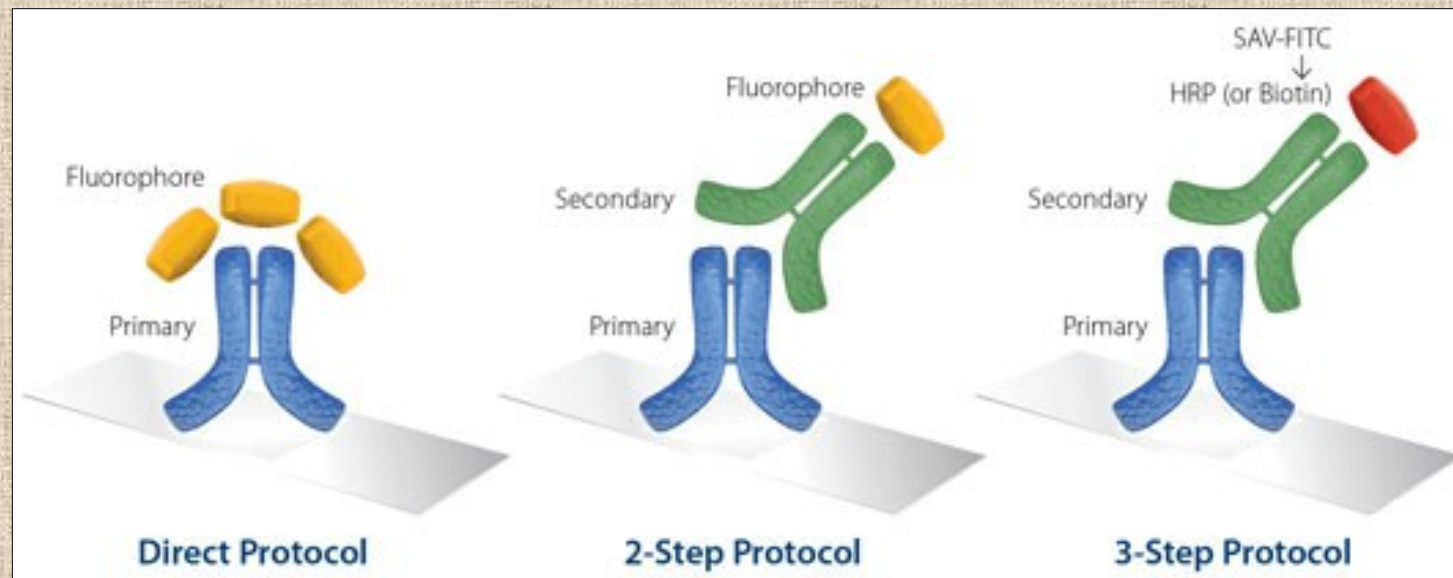

Imunocyto- a imunohistochemie

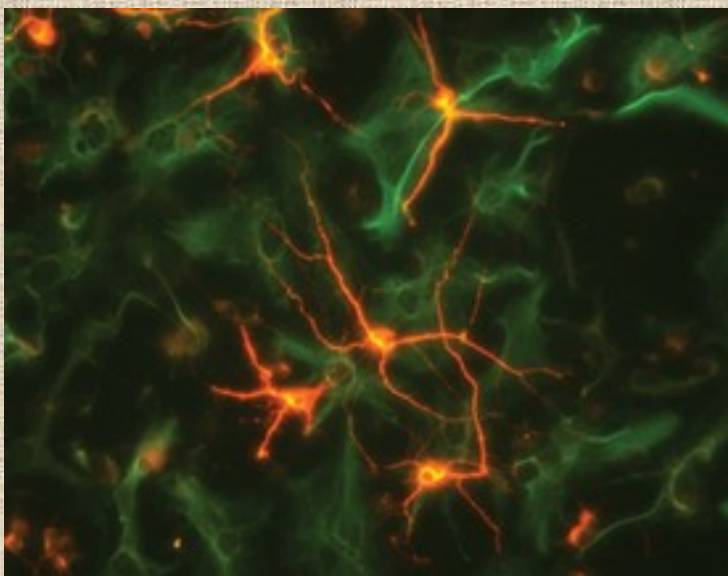
- detekce pomocí vazby značené protilátky

Ag-Ab komplexy (přímý důkaz) nebo Ag-Ab-Ab (sekundární nepřímý důkaz)

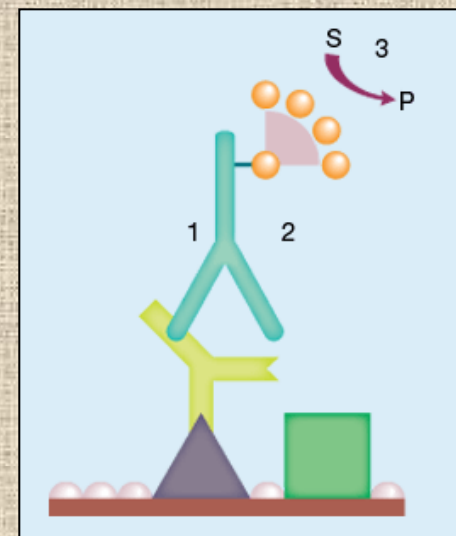
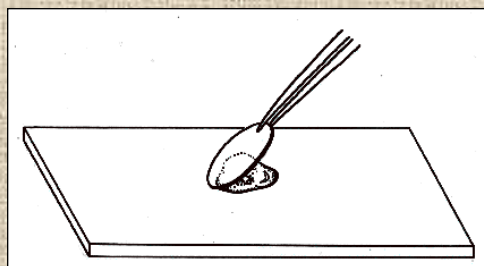
Značení: - fluorochromy – rodamin, texaská červeň
- enzymy – křenuv peroxidáza, AF, acetylcholinesteráza
- radioizotopy (jódu)

Imunocytochemická metoda

Detekce GFAP - astrocyty

Elektronová mikroskopie

Elektronový mikroskop

- Obraz je tvořen elektronovým paprskem ve vakuu
- čočky – elektromagnety
- projekce na fluorescenční stínítko

Transmisní (prozařovací) el. mikroskop - **TEM**

- Snímán průchod elektronového paprsku, rozlišení 0,2-0,3 nm
(reálně 5 nm)

Rastrovací (řádovací, scan) el. mikroskop – **SEM**

- Snímán odraz elektronového paprsku, rozlišení 10-20 nm

Zpracování tkání pro elektronovou mikroskopii (EM)

Požadavky na pracovní podmínky:

- pH všech roztoků (medií) 7,2 – 7,4. (pufry – kakodylátový nebo fosfátový)
- bezprašnost
- roztoky (media) – šetrné působení na tkáně (! – minimum artefaktů)

POSTUP

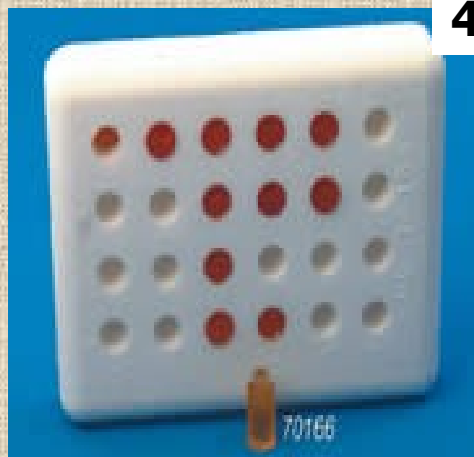
- **ODBĚR** – okamžitá fixace, velikost tkáňového bločku do 1 mm^3
- **FIXACE** – glutaraldehyd (vazba aminoskupin) + OsO_4 (vazba lipidů) – dvojitá fixace
- **PRANÍ** – kakodylátový pufr
- **DEHYDRATACE** – alkohol, aceton
- **ZALÉVÁNÍ** – vzorky se vkládají do želatinových kapslí nebo forem z plastu vyplněných zalévacím médiem. Používají se epoxidové pryskyřice (Epon, Durcupan, LR White, LR Gold, Araldite) – ve vodě nerozpustná media

Zalévací komůrky:

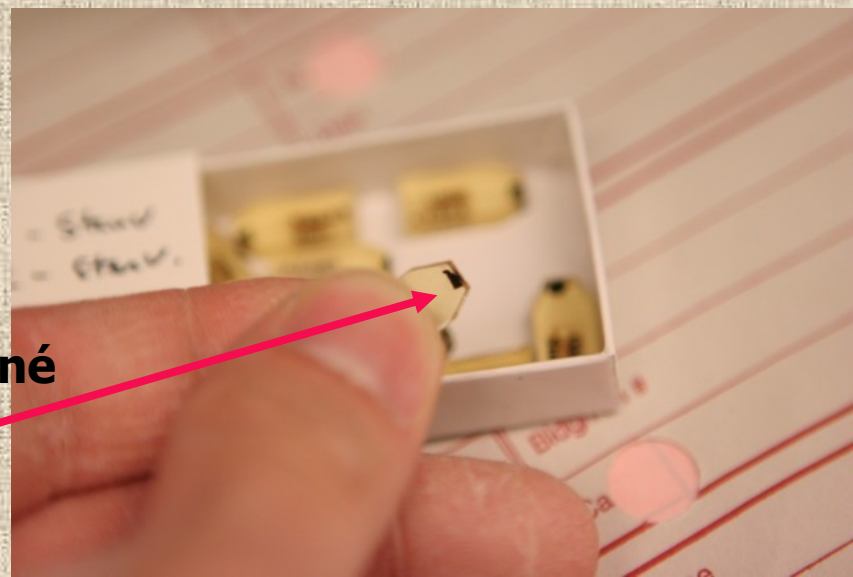
želatinové (1), plastové (2)

nosiče (držáky) kapslí (3)

ploténky s komůrkami
(4, 5)

bločky připravené
pro krájení

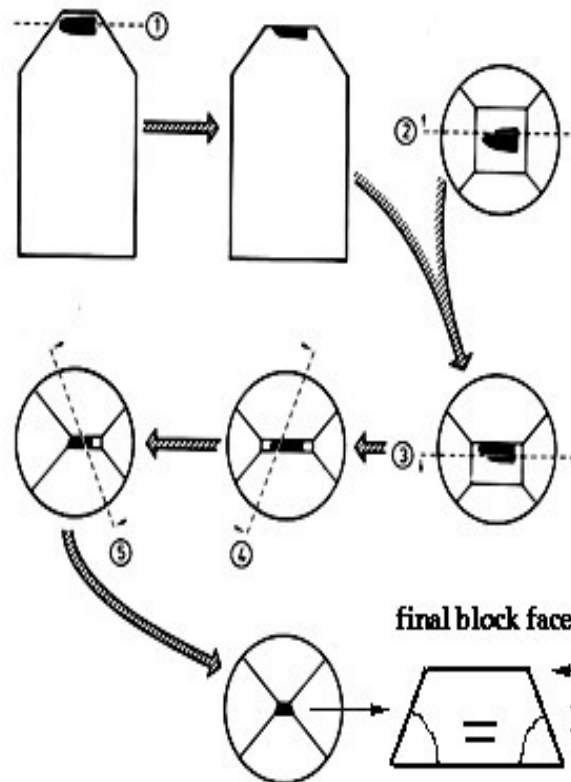
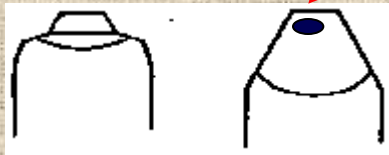
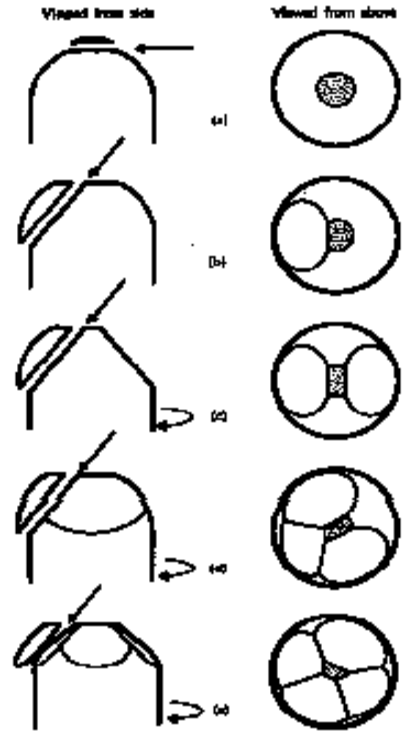

Úprava pyramidy (trimování)

Odstranění přebytku tvrdého zalévacího media a zhotovení pyramidy s minimální řeznou plochou (0.1 mm²).

Minimum tkáně (černý shluk) ve vrcholu pyramidy

Pyramid Side Profile

Too Steep-Trans Am Building
(not rigid-vibrations)

Too Flat-Pyramid of the Sun
(section size changes rapidly)

Just Right-Egyptian Pyramid
with top cut off

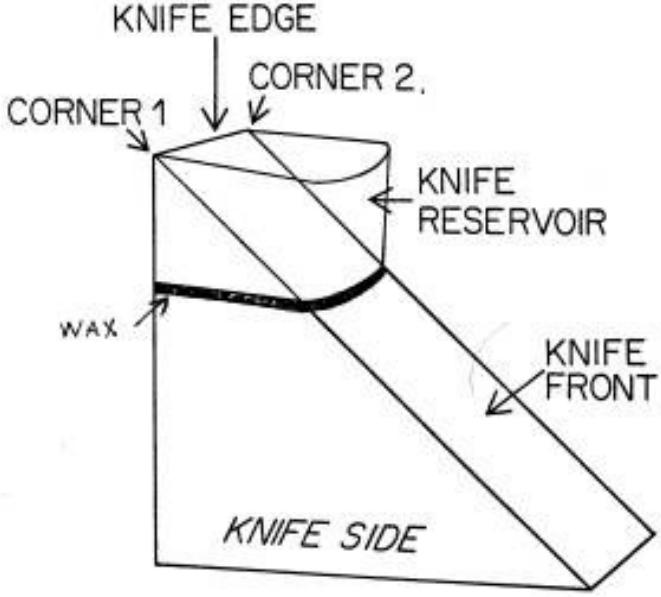

KRÁJENÍ

- po odstranění přebytku media (trimming) a vytvoření pyramidy se z malé plošky (0.1 mm^2) krájí jednotlivé ultratenké řezy (70 – 100 nm)
ultramikrotomy
- používají se skleněné nebo diamantové nože s vaničkou – řezy splývají na hladinu vody ve vaničce a odtud jsou přeneseny na síťky (Cu)

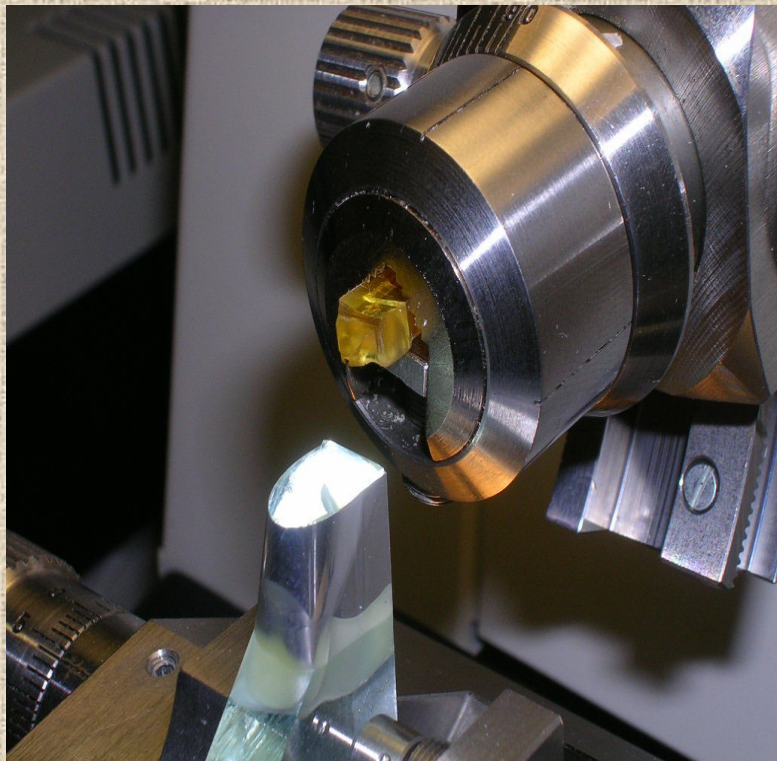

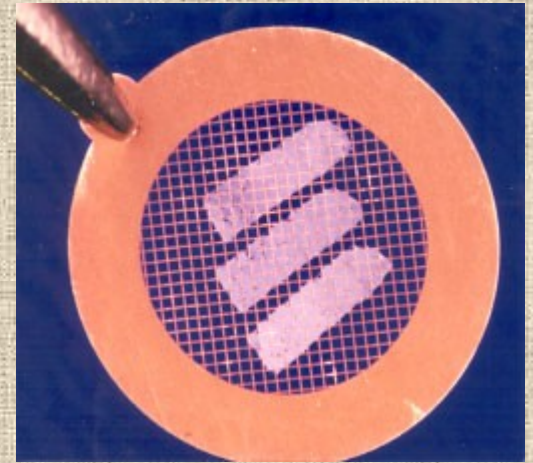
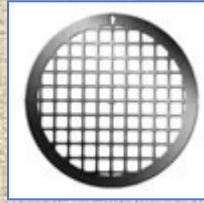
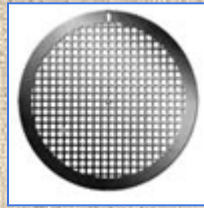
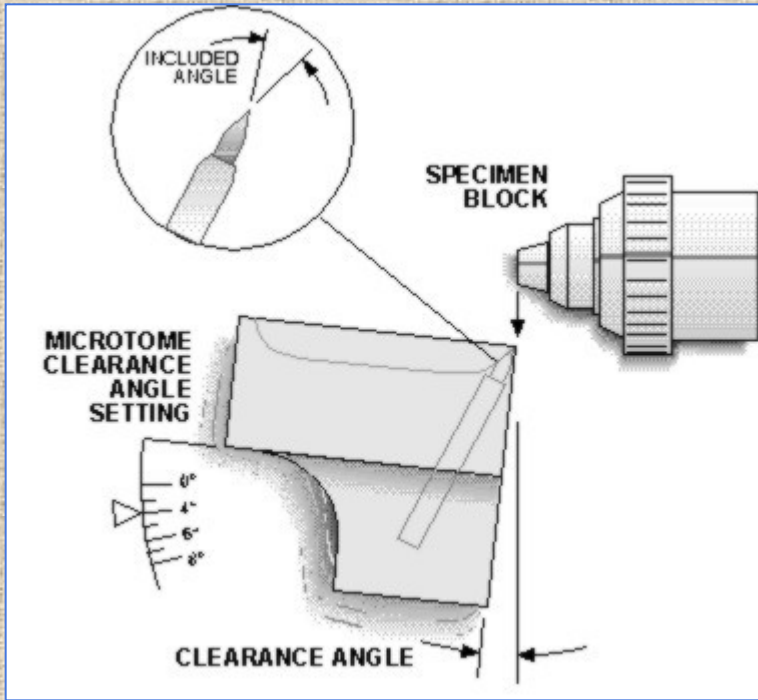
Ultramikrotomové nože:

skleněný

diamantový

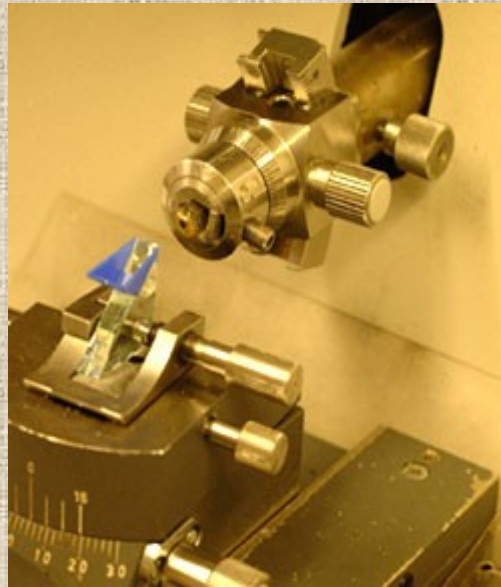
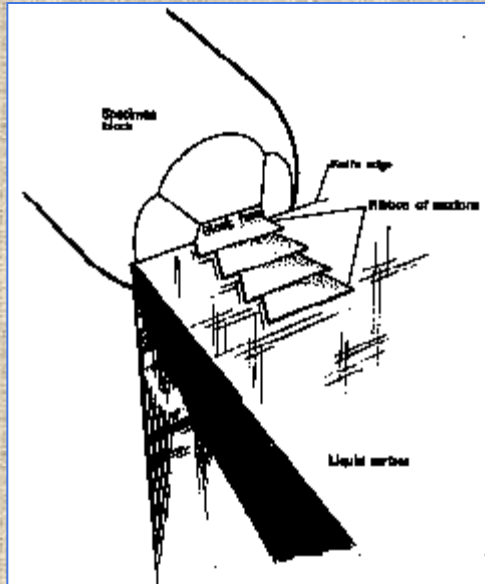
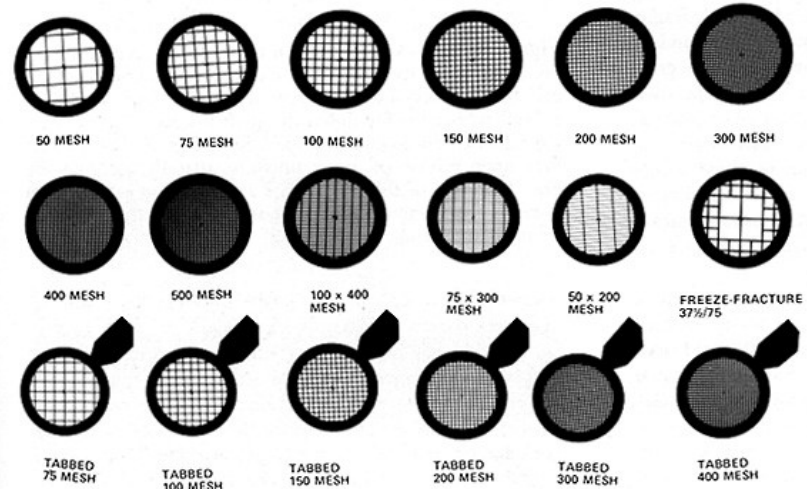

Krájení, nosné sít'ky

Sít'ka se třemi řezy

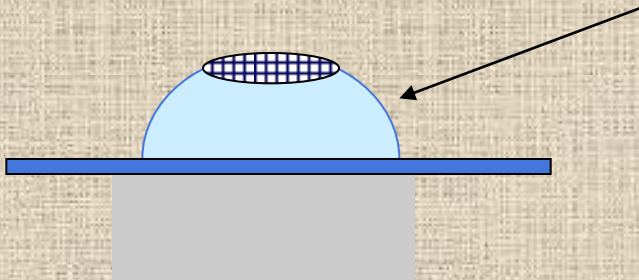
typy sítěk

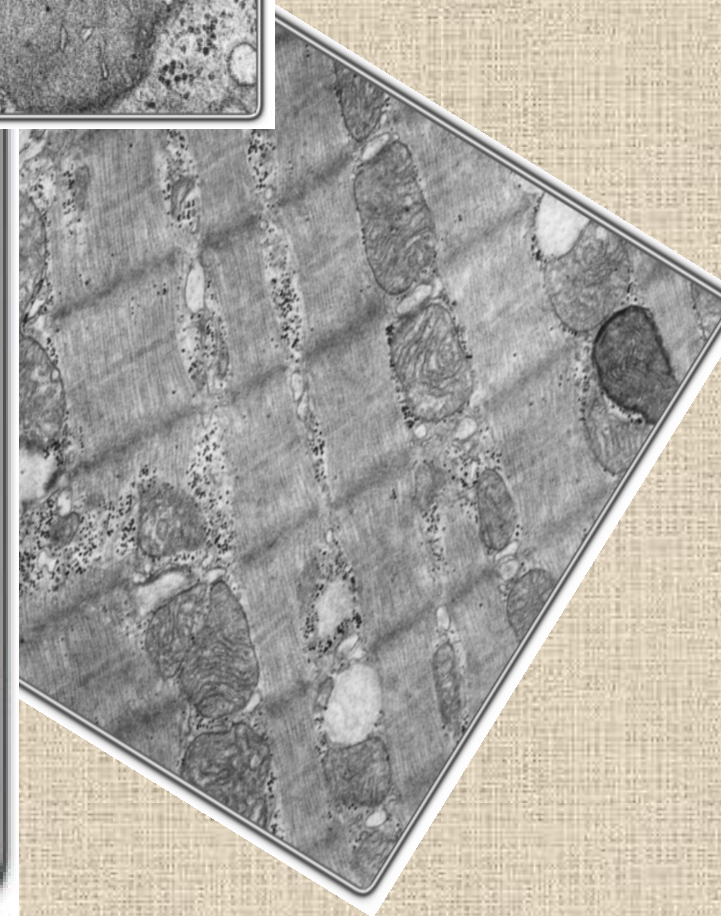
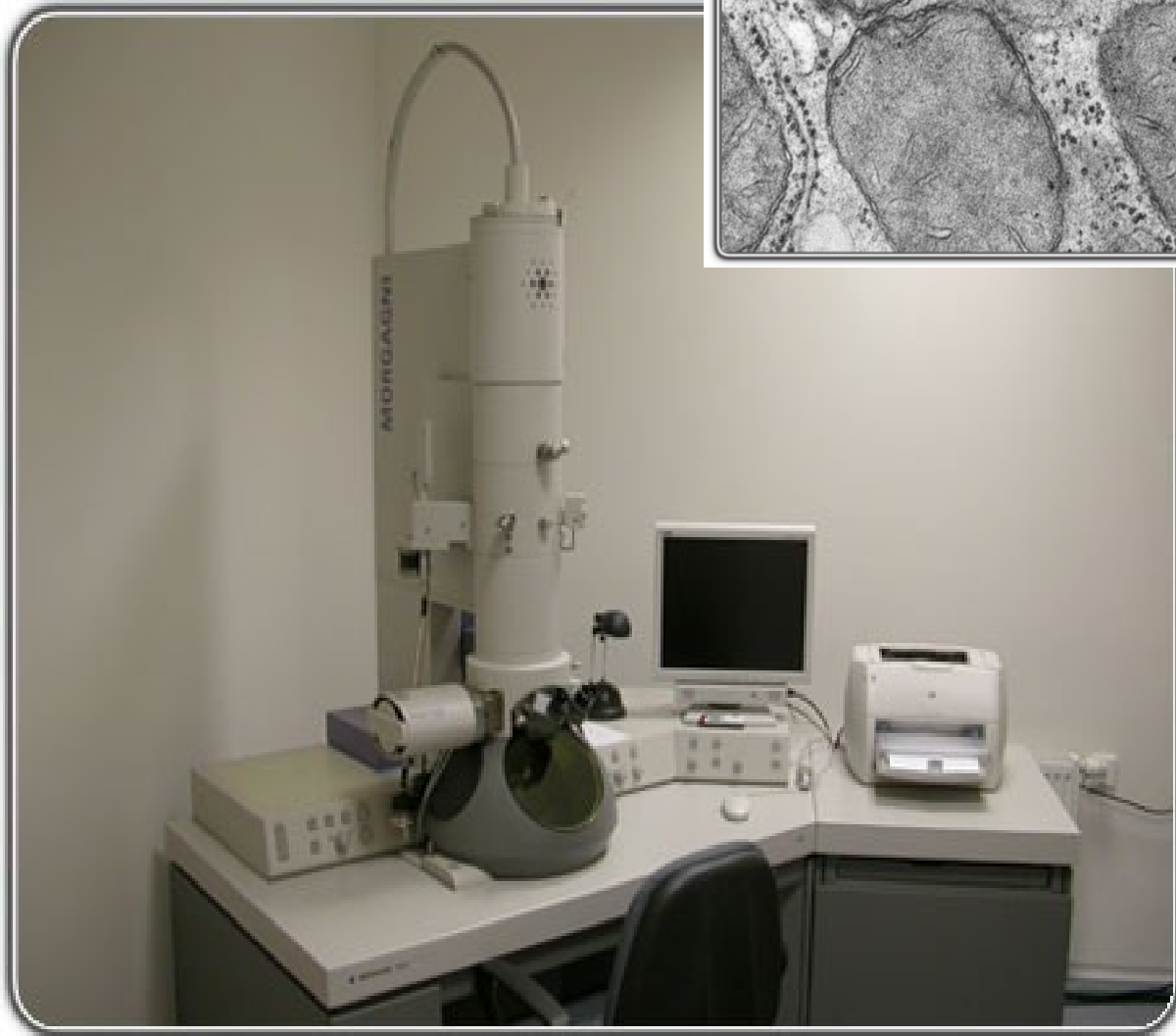
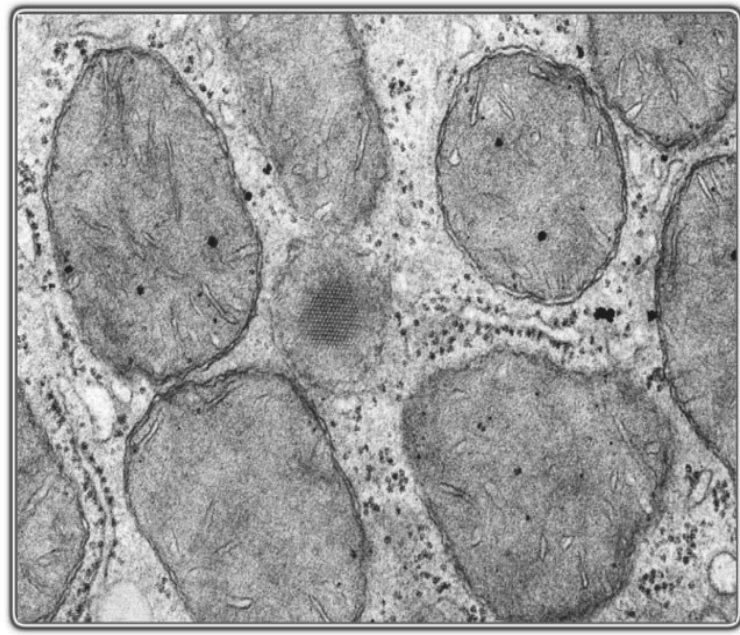

KONTRASTOVÁNÍ

- princip odlišení struktur – různý rozptyl svazku elektronů v závislosti na densitě struktur; „elektronová barviva“ – směsi těžkých kovů: uranylacetát nebo citrát olovnatý

Na kapce barviva je položena nosná síťka tak, aby ultratenké řezy byly vystaveny působení barviva.

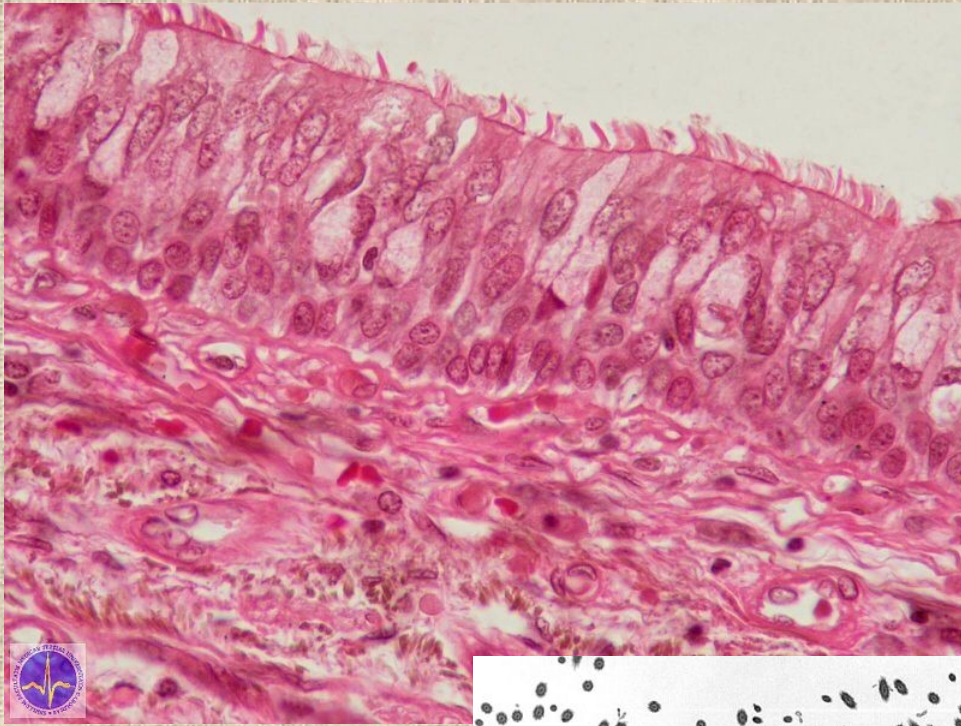

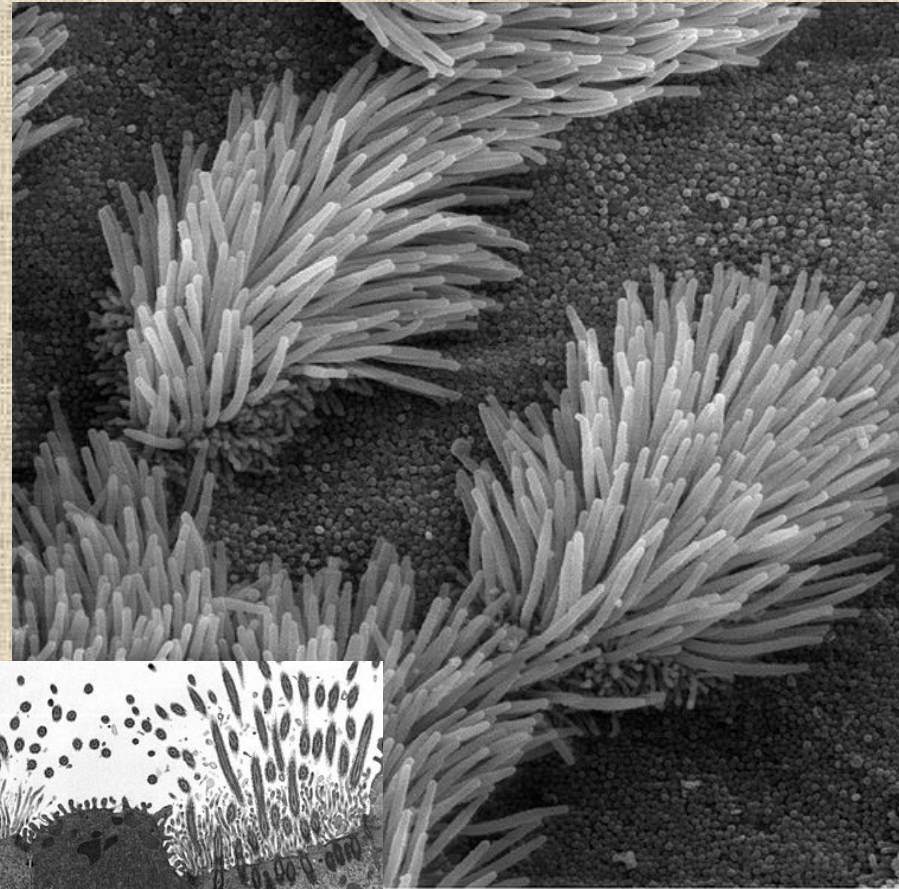
Rozdíly mezi SM a EM

	SM	EM
Odběr	< 1 cm ³ minuty	< 1 mm ³ sekundy
Fixace	formaldehyd 12 – 24 hod.	glutaraldehyd 1 – 3 hod.
Zalévání	parafin	epoxid. pryskyřice (Durcupan)
Krájení Tloušťka řezů	mikrotom 5 – 10 μm	ultramikrotom 50 – 100 nm
Barvení (LM) Kontrastování (EM)	barviva (<i>hematoxylin – eosin</i>)	těžké kovy (<i>uranylacetat, citrát Pb</i>)
Montování	+	---
Výsledek	histologický preparát	foto z fluoresc. stínítka - elektronogram

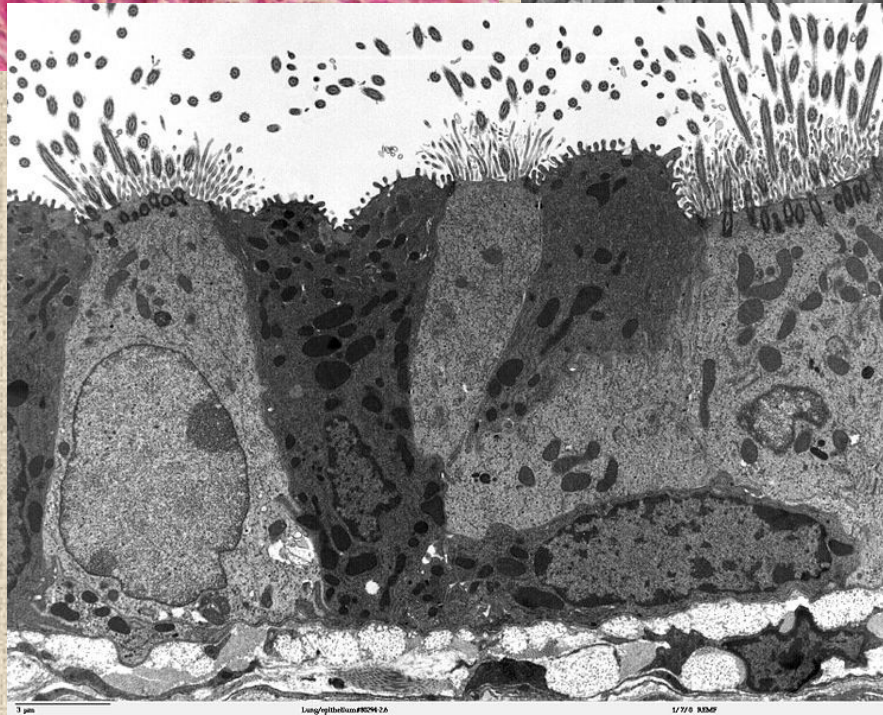
Trachea – řasinkový epitel

SM

SEM

TEM

Co byste určitě měli znát:

Fáze zpracování tkání a orgánů pro účely světelné mikroskopie

- Odběr materiálu, fixace a fixační činidla
- Zalévání a zalévací média
- Mikrotomy – krájení, lepení parafinových řezů
- Barvení parafinových řezů hematoxylinem a eozinem (co je zbarveno a jak)

Postup při vyšetření v prozařovacím elektronovém mikroskopu